

אין צורך להכביר במילים אודות המצב המשונה שנקלענו אליו כעת, כאשר ימוטו מוסדות תבל בגערת רוח ה', וכל המסחר בעולם מושבת כמעט לגמרי, ואנשים יושבים מסוגרים בבתיהם, זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם, ואין איש יודע מה ילד יום. וקל וחומר אנשים אשר חלו בנגיף הלז, החוששים על בריאותם ועל חייהם.

ובתוך הבוקה ומבולקה הזו יש הרבה המעוררים על כל מיני עניינים הטעונים חיזוק אצל הציבור, וכמ"ש חז"ל שהרואה שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו. וכנגד זה יש המביאים מאמרי חז"ל וטוענים על פיהם כי המצב הזה הוא מפעמי משיח וגאולה. אלו ואלו כוונתם לשמים, אולם רוב הציבור עומד תמה ומבולבל ואינו יודע מה עליו לעשות עם מצוקותיו הפרטיות שנולדו כתוצאה ממצב זה, ועל כן נראה שמחובת השעה הוא לברר מהי הדרך הנכונה וכיצד עלינו לראות ולהתנהג במצב המשונה אשר בא עלינו, באור האמונה והבטחון בהשי"ת.

כאשר נתבונן בדבר, נבחין כי הטרדות אשר בני אדם נתונים בהם בעת הזאת נחלקים לשלושה חלקים:

ראשית, הוא הפחד הבא בלב כולם מעצם המגיפה, שמא יחלו גם הם או קרוביהם ושמא גם גרוע מזה הי"י.

שנית, חוסר הבטחון הכלכלי אשר כל העולם חווה עכשיו, הן למי שמתפרנס מיגיע כפיו כעצמאי ומסחר מושבת כעת, והן שכירים החוששים שמא לא יוכל מקום עבודתם להחזיק בהם יותר, והן אברכים התלויים בתמיכות כספיות של הכוללים החוששים שמא לא יחזיקו הכוללים מעמד בצוק העיתים.

שלישית, ההסגר אשר נכפה עלינו (בכל מקום כפי מנהג המדינה) גורם להרבה אנשים עגמת נפש גדולה, הן באשר נשתבשו סדריהם בתורה ובתפילה ובעבודת ה', והן באשר הבטלה מביאה לידי שיעמום וטירוף הדעת, וכאשר הילדים בכל טווח הגילאים נמצאים יחד בבית ואין סדר יומם ברור צצים בעיות שונות, ואף בני זוג שאין השלום אורח קבע אצלם - כעת מדיר רגליו אף יותר בשהות המשותפת והקבועה של בני הזוג בין כתלי אותו הבית.

וכאשר בר ישראל נמצא בצער, עומד הוא ופורש כפיו אל השי"ת, מפשפש במעשיו ומעתיר בתחינה שיחוס וירחם עליו ועל כל עמו ישראל ויוציאו ממצוקותיו הפרטיות והכלליות, וישלח לנו את משיח צדקינו. בודאי שתחינה כזו הבאה מתוך הצער יש לה מעלה עצומה, אולם שומה עלינו לראות שתהא תפילתינו ותשובתינו באופן הנכון המרוצה לפני הקב"ה, ולא נהיה בכלל אותם המעיינים בתפילתם שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) שסופם באים לידי כאב לב. ונבאר:

טבעם של בני אדם, להתרגל לסדר יום וסדרי חיים באופן מסויים, ולכל אחד יש את הרגליו וסדריו הפרטיים, טבע זה שהטביע בנו הבורא ית' יש בו תועלת עצומה בכדי לכוון סדרי עולם, בו כל אחד נמצא במקומו הראוי לו ויודע מקומו וזמנו. אולם ללא שימת לב ראויה, יכול טבע זה להביא לבני אדם אשליה מדומה כאילו 'המצב בשליטה', ויש בידם שלטון מלא על חייהם: בשעה פלונית אדם קם משנתו, בשעה פלונית מתפלל שחרית בבית כנסת אלמוני במקומו הקבוע, לאחר מכן מוכנת לו ארוחתו, לאחר מכן הולך ללימודו או למסחרו בתחבורה ציבורית של שעה פלונית, ביום פלוני בחודש מופקדת משכורתו בבנק וכו' וכו'. היציבות המדומה הזו בסדרי החיים נותנת לבני אדם תחושה כי יודעים הם את אשר לפנייהם והכל ברור וגלוי, ולכך מתכננים ותכניות לטווח של שנים ארוכות על בסיס הסדר האנושי הזה.

כאשר ישנה תזוזה בסדר המובנה הזה, הן תזוזה קטנה והן 'רעידת אדמה', אנשים מאבדים את היציבות שהייתה מנת חלקם, והדבר מערער אצלם את כל התפיסה כי אכן 'המצב בשליטה', ולכך מנסים בכל דרך להחזיר את היציבות למקומה. ואם באומות העולם עסקינן, הרי שהם מנסים להחזיר את המצב על ידי אמצעים גשמיים וטבעיים, ואם בבני ישראל מאמינים בני מאמינים עסקינן, הרי שמלבד הדרכים הגשמיות מנסים הם להחזיר את המצב גם בדרכים רוחניות, בתשובה ובתפילה ובצדקה ואף בדרכים סגוליות וכדומה.

אולם יש להבין, כי שורש כל המאמץ הזה הוא בחסרון בבטחון בהשי"ת, וברצון האנושי השפל להחזיר את ההתחושה כי המצב בשליטתנו. מצב זה נקרא 'הדחקה', היינו שאין האדם מעוניין בזעזוע הזה שנפל אל תוך חייו, וינסה בכל דרך שהיא להחזיר את המצב לקדמותו. במצב זה אנו מאבדים את עיקר העיקרים שלשמה הביא עלינו השי"ת את הצרה, שכן ראשית דבר הנדרש מאיתנו בעת צרה הוא להרכין את ראשינו בהכנעה ולקבל את היסורים קבלה גמורה שבלב באהבה, ולהבין כי כעת בזמן הצרה עלינו לשנות את סדרינו ולנפץ את היציבות המדומה, ולהבין כי אנו ביד ה' לגמרי. בדרך זו אנו חוזרים לבטוח בהשי"ת בבטחון גמור וחוזרים להיות תלויים בחסדו הגדול, חוסים בצל שאין מחסה טוב ממנו.

מנגד, הנוהג בדרך של הדחקה, הריהו כביכול אומר כי מוטב שלא באה צרה זו, ובעצם אין הוא מכיר בקיומה, ולכך צריך הוא להיפטר ממנה במהרה, אם על ידי תפילה ואם על ידי סגולה. הצד השווה שבכל סוגי הפעולות שנעשות מתוך הדחקה הוא חוסר שימת הלב לימה ה' דורש מעימך'. בצורה הזו, כאשר אין התפילות והסגולות מועילות – הלחץ גובר יותר ויותר, ובצר לו מתפלל היהודי יותר חזק ויותר חזק, ואינו מבין כיצד יתכן שהתפלל כל כך הרבה ועדיין לא נושע.

צורת תפילה זו היא היא 'עיון תפילה' שעליה אמרו חז"ל שסופו בא לידי כאב לב. תפילה כזו אף אם באה ממקום של הכרה בכך שהכל מאיתו יתברך ולכך יש לפנות אליו, אך עדיין היא מתעלמת מהבנת מהות התהליך שהקב"ה מביא על האדם.

כאשר נשיב אל ליבנו כי רצון ה' הוא רק לטוב לנו כל הימים, נבין שלפעמים דוקא מה שנראה לנו כצרה – נושאת בחובה טובה גדולה, המאלצת את האדם לצאת ממה שהיה שגרת יומו עד היום, מה שנקרא בשפת הפסיכולוגים 'אזור הנוחות', ומחייבת אותו למצב חדש. כאשר אותו מצב חדש, על אף שממבט שטחי נראה כדבר רע – יתכן ויתברר לאדם כטובה גדולה ושינוי אמיתי ומהותי לטובתו. אך כל זה רק כאשר יכרה האדם את אזניו ויאזין מתוך רצון להקשבה והבנה אמיתית מה הקב"ה דורש ממנו במצבו החדש, ולא ינסה כל הזמן להחזיר את הגלגל לאחור ויתעקש לחיות עם הרגליו הישנים. אין אנו באים לומר כי הצרה באה דוקא בשביל שישנה את הרגליו (למרות שפעמים רבות נראה כי אכן כך הוא), אך מי שזכה לשמוע ולהקשיב לרצון ה' שבא מתוך החושך והערפל – פעמים רבות יוצא נשכר מעצם הדבר.

מלבד ענין זה, הנפלא כשלעצמו, עוד יוצא האדם המתבונן נשכר, כי על ידי הפנמה של ענין זה גם אינו נמצא בלחץ נפשי תמידי המבקש לצאת מהמצב הנוכחי כהרף עין. משום שבדרכו של עולם, מי שנמצא במצב שאינו נח לו ואינו מכיר במצבו זה, יבקש תמיד לצאת ממנו בהקדם ואינו מוכן לשנות את הרגליו, מפני שתפיסתו של האדם היא שכאשר ישנה את הרגליו הריהו 'נכנע' כביכול למצב, ו'כניעה' בעיניו פירושה שמשלים עם המצב ואינו חפץ לצאת ממנו. תפיסה שגויה זו יוצרת לחץ נוסף, מלבד הלחץ הנובע מהבעיה עצמה, וככל שעובר הזמן והבעיה אינה נפתרת – גובר אותו הלחץ שבעתיים. אולם המתבונן במהותם של הדברים פוטר את עצמו מלחץ מיותר זה.

כללם של דברים אלו, נקרא בפי חז"ל 'קבלת הדין באהבה'. מושג זה של קבלת הדין אינו דוקא משום שמבין האדם את הטובה שתצמח לו מזה, או שיכול לתרץ בשכלו איזה תועלת תהיה לו מהצרה שבאה לפתחו, 'קבלת הדין באהבה' הוא כאשר מבין האדם כי הבורא יתברך שמו הוא טוב ומטיב ולא יתכן שכוונתו רק להכאיב לאדם, שהרי "אין רע יורד מן השמים" כפי שלמדנו הקדמונים, ועל כרחינו כוונה טובה נסתרת יש כאן, רק שאין איתנו יודע עד מה ואיך ובמה, אך הדבר ברור אצלו ללא שום ספק שאין כאן רעה אלא טובה.

ולענין מצבינו בו אנו עומדים כעת: מי שלא זכה לאור הבטחון, מנסה כל העת להחזיר לעצמו את שליטתו המדומה, ואינו מרפה את אחיזתו בדברים המוכרים אצלו, וגם אם נאלץ בצוק העיתים להתפלל ביחידות

בביתו, או לשהות רוב שעות היום בין כתלי הבית המלא בילדים צוהלים ומרעישים, הרי נפשו מרה לו ודעתו עגומה עליו על שנאלץ להגיע לידי כך, וכל כולו רוגז וטינה על כל ההפרעות הללו.

וכן בענין הפחד הבריאותי והכלכלי, מתאמץ הוא כל העת לראות כיצד בכל זאת יוכל להתפרנס, גם על חשבון הרוחניות ועל חשבון הבית, כי הרי אם לא יעבוד - כסף מנלן? ואם לא יפחד וידאג כל העת על מצב בריאותו ועל בריאות משפחתו - הלא לא יתכן שישארו בבריאות איתנה...

ולאחר שגם לאחר מאמץ רב ומצב רוח ירוד אינו מצליח למלא את חסרונו המדומה, הרי הוא מנסה לחשוב מה יוכל לעשות בענין זה מהצד הרוחני, ומנסה את כוחו בתשובה ובתפילה, אבל האמת היא שאין רצונו לא בתשובה ולא בתפילה, והוא עושה אותם כמי שכפאו שד, ומשתמש בהם כקרדוס לחפור בו בכדי לצאת ממצבו הנואש. ומנסה גם לחזק את עצמו בכל מיני מאמרי חז"ל (שרובם אינם שייכים כלל לענינו) המורים כי תקופה זו מבשרת על הגאולה הממשמשת ובאה, ובכך מוצא הוא נוחם לנפשו, כי למרות הכל, עדיין 'העניינים בשליטה', ואין אנו סובלים לחינם....

לעומת זאת, הניגש לענין זה מתוך גישה נכונה בענין הבטחון, ימצא את עצמו נשכר מכל צד. הרוגע ושלמות הנפש יהיו מנת חלקו, ויהיו עיניו נשואות בכל עת אל אבינו שבשמים שבוודאי עושה את הטוב ביותר לנו. אין כל מקום לפחד ולבהלה, לא מצד המגיפה עצמה ולא מצד הפרנסה שנפגעה, משום שבין כך ובין כך לעולם אנו ביד ה' ולא בידי שליטתו המדומה, ואין אפשרות שיבוא שום צער או נזק לאדם, לא בגופו ולא בממונו, אם לא נגזר כן מלמעלה. ואם נגזר שיבוא ח"ו - הדרך היחידה לבטל הגזירה הוא בקבלת הדין באהבה ובתשובה ותפילה, ולא בשום דרך גשמית אחרת.¹

וכן לענין הטרדות מן הבית פנימה, טרדות הילדים והחסרונות בשלום הבית: כאשר יסכים האדם בלב שלם לקבל על עצמו מתוך בטחון גמור בהש"ת את מצבו, ימצא ביטויים חדשים לנפשו באופנים אחרים שלא הורגל בהם, תפילה באופן אחר ואמיתי יותר שאינו משועבד לכללי הציבור, לימוד תורה ועבודת ה' מתוך

¹ יתירה מכך, עצם הפחד וחסרון הבטחון בכוחו להביא ח"ו פגעים רעים על האדם, וכמו שהאריך מרנא הבית הלוי בקונטרס הבטחון (הדפסנוהו בסוף קונטרס 'חובות הבטחון'). ולתועלת הענין נעתיק לשונו שם:

"חובת הבטחון בא בפסוקים הרבה רבו מספר, ומי שמחסר בו עבירה גדולה היא, ועבירה זו עצמה גורם לו ליפול, כמאמר הכתוב תַּחַת אֲדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ וּבֹטֵחַ בָּהּ יִשָּׁגָב (משלי כט, כה). **דעל ידי זה שיחרד האדם ויפחד מאיזה דבר ולא בטח בה' זהו עצמו גורם לו שינתן לפניו מוקש שלא היה כלל מקודם באותו דבר**, ובטח בה' ישוגב דגם מהצרה שהיה בו ינצל. ובירמיה (א, יז) כתוב אֶל תַּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן אֲחַתְּךָ לִפְנֵיהֶם. ובמס' ברכות (ס, א) יהודה בר נתן הוי שקיל ואזיל בתרי' דרב המנונא, אתנח, אמר ליה יסורי בעי ההוא גברא לאתווי אנפשיה, דכתיב פַּחַד פַּחַדְתִּי וַיִּאֲתָנִי. ועבור כן כתיב כי תֵּצֵא לְמִלְחָמָה כו' וְרִאִיתָ סוּס וָרֶכֶב כו' לֹא תִירָא מֵהֶם (דברים כ, א). והרמב"ם במנין המצוות (מצוות ל"ח) מנה זה בחשבון הלאוין שהירא במלחמה עובר על לא תעשה זה. ואם היה לו יראה היה חוזר מעורכי המלחמה, כמאמר הכתוב מִי הָאִישׁ הִירָא וְרָךְ הַלֵּב יִלָּךְ וְיִשָּׁב לְבֵיתוֹ (שם כ, ח). כי אחרי שהוא ירא יכול להיות נלכד חלילה עבור זה, דמלחמתם של ישראל לא היתה בגבורתם רק בבטחונם, וכמאמר הכתוב בְּהִשָּׁקֵט וּבְבִטָּחָה תִּהְיֶה גְבוּרַתְכֶם (ישעיה ל, טו). וכתיב ה' לי לא אִירָא מֶה יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם (תהלים קיח, ו), כיון שלא אירא לא יכול אדם לעשות לי מאומה.

והיראה מבשר ודם מבואר בפסוק שזה בא מצד שכחה בה' יתברך, וכמאמר הכתוב מִי אֶת וַתִּירָאִי מֵאֲנֹשׁ זְמוּת וּמִכֶּן אֲדָם חָצִיר יִנָּתֵן וַתִּשְׁכַּח ה' עֲשֶׂה נֹטָה שְׁמִים יִסֵּד אָרֶץ וַתִּפְחַד תִּמִּיד וגו' (ישעיה נא, יב יג). **כי אם האדם מעלה בלבו אשר כל הנמצא בעולם הכל מאתו יתברך ואין בשום בריה יכולת לשנות גזרתו, לא להעדיפה ולא לחסרה אפילו כחודה של מחט, ולא להקדימה ולא לאחרה אפילו רגע אחד**, וכמאמר הכתוב וְהוּא בָּאֶחָד וּמִי יִשְׁיבֵנו (איוב כג, יג), **ממילא אין לו לירא משום אדם**, וכמאמר הכתוב מֶה יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם (תהלים קיח, ו), וכתיב וְהוּא יִשְׁקֵט וּמִי יִרָשֶׁע (איוב לד, כט).

וגם בעת אשר שלט האדם לרע חלילה, יבין כי הכל מאתו יתברך ואין האדם ההוא רק השבט אשר בו מעניש להחייבים, וכמאמר הכתוב הוֹי אֲשׁוּר שִׁבְט אֲפִי (ישעיה י, ח). וכתיב עוד שם הִתְפָּאֵר הִגְדָּן עַל הַחֶצֶב בּוֹ (שם י, טו). ואם כן כשהאדם מבקש אז תחבולות ומתחנן לרודפו ואינו נותן ללבו לבקש מאת ה', הרי זה דומה למוכה שבוכה ומרבה תחנונים להשבט והמטה, ואין לך פתיות גדול מזה, וכמאמר הכתוב אַרְם מִקֵּדָם וּפְלִשְׁתִּים מֵאֲחֹזַר וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל כֶּלֶךְ פֶּה וגו' וְהָעָם לֹא שָׁב עַד הַמָּפְּהוּ וְאֵת ה' צָבָאוֹת לֹא דָרְשׁוּ (ישעיה ט, יא יב). והבקשה להשבט לא יועיל".

ביטוי נפשו עצמו שאינו תלוי בדעת אחרים ובמוסכמות חיצוניות, זמן איכות עם ילדיו ועם בני ביתו באופן שלא היה מתאפשר בזמנים כסדרן, ועוד כהנה וכהנה רבות. כל המטמונים הנפלאים הללו גנוזים ועומדים ומצפים שיגלה אותם האדם, ולא יתכחש לעצם מצבו ויפסיד את כל הנקודות הנפלאות הללו.

אדם כזה, אינו נצרך למדרשים שהוצאו מהקשרם בענייני הגאולה בכדי לחזק את עצמו, משום שהוא מחוזק ועומד מצד עצמו, ובטוח לגמרי באבינו שבשמים, שבין אם רואה הוא את הטוב הצפון בצרה, ובין אם אין הוא רואה אותה, בכל מקרה אבינו מלכינו הוא אב הרחמן, הטוב והמטיב, וברור שמהלך כלל-עולמי כזה מכוון לטוב לבניו יקיריו, בין אם נזכה לראות עין בעין בטובה זו ובין אם לאו.

המשיג מעלה זו, אין לו אלא את דברי חבקוק נביא ה' אשר העמיד את כל התורה על עמוד האמונה, העומד וזועק בסוף ספרו (חבקוק ג יז-יט): "כִּי תִאָּנֶה לֹא תִפָּרֵחַ וְאֵין יָבוֹל בְּגִפְּנִים, כְּחֹשׁ מַעֲשֵׂה זֵית וּשְׂדֵמוֹת לֹא עֹשֶׂה אֶכֶל, גֵּזֶר מִמְּקָלָה צֶאֱן וְאֵין בָּקָר בְּרִפְתִּים" - אף במצב שבו אין כלום, לא תאנה ולא גפן, לא זית ולא תבואה, לא צאן ולא בקר, אין רואים כל עתיד ורוד באופק, ואין ישועה הצפויה לנו, אף על פי כן אומר חבקוק: "וְאֵין בְּה' אֶעֱלֹזָה אֶגִּילָה בְּאֱלֹהֵי יִשְׁעִי, ה' אֲדֹנִי חִילִי וְיִשְׁשׁ רִגְלִי כְּאִילוֹת וְעַל בְּמוֹתַי יִדְרֹכֵנִי לְמִנְצָה בְּגִינוֹתַי" - סמוכים אנו ובטוחים על אבינו שבשמים, נגיל ונעלוז בו, כי הוא אלוקי ישעינו, ובלי ספק הכל מכוון לטוב הגמור והשלם!

מתוך גישה זו נוכל לבוא לעבודת התפילה והתשובה בלב פתוח ובנפש חפצה, לנסות להתבונן בתוך האובך הממלא את האופק, ולהבין כיצד דבר ה' קורא אלינו מתוך הענן, החושך והערפל. להתחבר בכל לבנו אל ה' אלוקינו, לרוץ ולהתחבא בצל ידו תחת כנפי השכינה, לכו ונשובה אל ה'! כי הוא טָרַף וַיִּרְפָּאֵנוּ, יָד וַיַּחַבֵּשֵׁנוּ. יַחֲיֵנוּ מִיָּמִים, בְּיֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ וְנַחֲיָה לְפָנָיו, וְנִדְעָה נִרְדָּפָה לְדַעַת אֶת ה' כְּשֹׁחַר נָכוֹן מוֹצֵאוֹ וַיָּבֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֶרֶץ!